

Foto: Oppegård Golfklubb, Norge

FORSKNINGSRAPPORT:
**KULTURLANDSKAP, KULTURMINNER OG
ALLMENN TILGJENGELIGHET PÅ GOLFBANER**
ET KARTLEGGINGSVERKTØY

INSTITUTT FOR LANDSKAPSPLANLEGGING,
UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP, UMB, ÅS, NORGE

ET FORSKNINGSPROSJEKT FOR STERF 2009-2011
STERF: Scandinavian Turfgrass and Environment Research Foundation

Europeiske urokser på Smørum Golfcenter, Danmark

FORORD:

Etter tre års studier og metodeutvikling foreligger rapporten.

På vegne av instituttet og deltagerne i prosjektet vil jeg takke STERF for tilliten og muligheten til å arbeide med et spennende fagtema.

Jeg vil også takke støttespillerne på de 8 golfbanene hvor vi har prøvet ut kartleggingsverktøyet. Deres innsikt, kunnskap og engasjement har bidratt sterkt til resultatet.

Undertegnede fikk i 2009, i sin forskningstermin, anledning til å studere golfbaner på New Zealand og i UK. Erfaringer derfra har kommet prosjektet til gode.

Vi håper verktøyet kan bli nyttig for golfklubber, golf forbund og ikke minst myndigheter i de nordiske land, for å kartlegge hvordan golfbaner påvirker kulturlandskap, kulturminner og allmenn tilgjengelighet i et område.

Ås, desember 2012

Ole Rømer Sandberg

INNHOLDSFORTEGNELSE:

1. INNLEDNING	
1.1 Tittel.....	s.5
1.2 Utførelse	“
1.3 Støttespillere	“
1.4 Forskningsmål	“
1.5 Metode	“
1.6 Finansiering	“
1.7 Sammendrag, norsk.....	s.7
1.8 Summary, english	“
2. TEORETISK GRUNNLAG	
med eksempler fra Norden, New Zealand og Storbritania	
2.1 Golf og kulturlandskap.....	s 8
2.2 Golf og kulturminner.....	s.11
2.3 Golf og allmenn tilgjengelighet.....	s.13
2.4 Konsekvensanalyser, planlegging og skjøtsel....	s.15
3. KARTLEGGINGSVERKTØY	
3.1 Utvikling av et nytt verktøy.....	s.17
3.2 Utprøving på 8 golfbaner i Norden.....	s.25
3.3 Revidert kartleggingsverktøy.....	s.59
4. KONKLUSJON	
Forslag til fremtidig bruk av kartleggingsverktøy.....	s.61
VEDLEGG 1	
Eksempel på manuelt utfylt registrerings skjema.....	s.62
Korpa golfbane, Reykjavik, Island.	
VEDLEGG 2	
Litteratur benyttet i prosjektet.....	s.65

KAP. 1 Innledning

Korpa golfbane, Reykjavik, Island

1. INNLEDNING

1.1 TITTEL:

Kulturlandskap, kulturminner og allmenn tilgjengelighet på golfbaner.

1.2 UTFØRELSE:

Institutt for landskapsplanlegging (ILP),
Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB),
Ås, Norge, ved:
Ole Rømer Sandberg, professor/arkitekt,
prosjektleder
Gary Fry, professor
Mari S. Tveit, amanuensis
Helena Nordh, amanuensis
Gro Koppen, PhD stipendiat

Alle foto i rapporten er tatt av Ole R. Sandberg.

1.3 STØTTESPILLERERE:

Pål Melbye, anleggsansvarlig, Norges
Golf forbund, Oslo, Norge.
Oddbjørn Tidemann, head greenkeeper, Vestfold
Golfklubb, Tønsberg, Norge.
Kim Sintorn, golfbane koordinator, Svenska
Golf forbundet, Stockholm, Sverige.
Torben Kastrup Petersen, banechef, Dansk Golf
Union, København, Danmark.
Edwin Roald, golf course designer, Reykjavik,
Island.

1.4 FORSKNINGSMÅL

STERF ønsker å styrke forskningen rundt miljøspørsmål på golfbaner. De senere år har det vært forsket en del på temaene naturvern og forurensning. Dette prosjektet tar for seg kulturtemaet, mer spesifikt: vern av kulturlandskapet og kulturminner. Underveis i prosjektet har temaet tilgjengelighet for allmennheten blitt lagt til.

Målet for prosjektet er å skaffe kunnskap om temaene og ende opp med et kartleggingsverktøy som viser visuelle endringer av kulturlandskapet, opplevelse og vern av kulturminner og allmennhetens tilgang på golfbaner.

Verktøyet skal kunne brukes av golfklubber, greenkeepere, golfbane arkitekter og myndigheter, for å studere hvordan golfbaner påvirker landskapet, kulturminner og allmenn tilgjengelighet.

1.5 METODE

I forskningsprosjektet er det benyttet en blanding av litteraturstudier, eksempelstudier og utprøving av verktøyet i praksis.

Litteraturstudiene har tatt for seg relevante publikasjoner som omhandler landskapsopplevelser, kulturminnevern og tilgjengelighet. Studier av vitenskapelige metoder for vurdering av landskapsopplevelser

og verdsetting av kulturminner, har vært viktige for utviklingen av kartleggingsverktøyet. Eksempelstudiene fra Norden, New Zealand og Storbritania tar for seg landskapsopplevelser, kulturminner og tilgjengelighet på noen utvalgte golfbaner. I tillegg er det sett på hvilke metoder som benyttes i forbindelse med konsekvensanalyser og hvordan planprosesser fungerer i de ulike land.

Utprøving av kartleggingsverktøyet i praksis, på 8 baner i Norden, har vært avgjørende for resultatet. Metoden med å gå rundt på banene med en støttespiller har gitt svært nyttige innspill og forslag til forbedringer av verktøyet. I tillegg har positive holdninger, hjelpsomhet og informasjon fra banesjefer og greenkeepere, gjort arbeidet meningsfullt og trivelig.

1.6 FINANSIERING

I tusen svenske kroner

	2008	2009	2010	2011	2012	Total
STERF		300	300	300		900
Egeninnsats ILP/UMB		165	165	165		495
SUM		465	465	465		1395

Gammel brønn, Ullaråd Flädje Golfbane, Sverige

1.7 SAMMENDRAG (norsk):

Forskningsprosjektets hovedmål har vært å utvikle et verktøy for å kartlegge; visuelle endringer i kulturlandskapet, vern av kulturminner og allmenn tilgjengelighet, på golfbaner i Norden.

- **Golfbaners innvirkning på kulturlandskapet (visuelt og vedlikeholdsmessig)**
- **Golfbaners innvirkning på kulturminner (opplevelses- og vedlikeholdsmessig)**
- **Allmennhetens tilgang på golfbaner (fysisk og sosiokulturelt)**

I innledningsfasen i prosjektet er det foretatt litteraturstudier og eksempelstudier i Norden, New Zealand og Storbritania hvor det også er sett på planprosesser og konsekvensanalyser i forbindelse med golfbanepanlegging. Eksisterende metoder for evaluering av landskap, kulturminner og tilgjengelighet, er brukt som grunnlag i utviklingen av verktøyet. Kartleggingsverktøyet er ment som et hjelpemiddel for golfklubbene, greenkeepere, golfbane arkitekter og myndigheter, ved planlegging av golfbaner eller utvikling av eksisterende baner.

Verktøyet er prøvet ut på 8 golfbaner i Norden; Norge, Sverige, Danmark og Island. Verktøyet fungerte på alle banene. Med de foreslåtte justeringene anbefales det at verktøyet digitaliseres til et dynamisk og enkelt produkt, at det blir tilgjengelig for golfklubbene og at det kan brukes til å samle data for en samlet oversikt i hvert land.

1.8 SUMMARY (English):

The aim of the research study has been to develop a tool to map visual changes in the cultural landscape, historic elements and public access on golf courses in the northern countries.

- **Impact of golf courses on cultural landscapes (visual and maintenance)**
- **Cultural heritage elements on golf courses (perception and maintenance)**
- **Public access on golf courses (physical and sociocultural)**

Literature studies and case studies in Scandinavia, Iceland, New Zealand and UK formed a basis in the initial phase of the study as have planning processes and impact assessments in connection with golf course planning.

Existing methods for evaluating cultural landscape, cultural heritage and public access have been used to develop the mapping tool. The tool is meant as a help for golf clubs, greenkeepers, golf course architects and authorities when planning or changing golf courses.

The mapping tool has been tried out on 8 golf courses in Norway, Sweden, Denmark and Iceland, and it worked well in all cases. With the suggested adjustments, it is recommended that the tool be digitalized to a dynamic and simple product, easily accessible for golf clubs and that it can be used to collect data for an overall overview in each country.

KAP. 2 Teoretisk grunnlag

Balmedie golfbane, Aberdeen, Skottland, i vernet sandyneområde

Maryport golfbane, England, i jordbruksområde

Hagley Park golfbane, Christchurch, New Zealand, i urban folkeparkpark

2.1 Golf og kulturlandskap

Golfbaner er anlagt over hele verden og i forskjellige typer landskap. Men de langt fleste er anlagt nær byer og tettsteder, i det vi gjerne karakteriserer som kulturlandskap. I dette prosjektet definerer vi kulturlandskapet som landskap påvirket av mennesker. Det vil si landskap som har vært dyrket og bebygget og hvor menneskelige inngrep av en hver art har satt sine spor. Dette i motsetning til naturlandskapet, hvor menneskelig påvirkning er fraværende eller minimal.

Et kulturlandskap kan for eksempel strekke seg fra skog og beitemarker langt utenfor en by, til dyrkede arealer rundt et gårdsbruk og inn i byen til parker og grøntområder.

Kulturlandskapet er i konstant endring. Noen steder er gjengroing av dyrket mark påfallende. I nærheten av byer og tettsteder er utbyggingspress for bygninger og veier en annen faktor. Mange land har registrert verdifulle kulturlandskap, som myndighetene ønsker å verne.

I eller inntil dette kulturlandskapet kan det også være spesielt verdifulle naturområder, som er vernet på forskjellige vis.

En standard 18-hulls golfbane beslaglegger ca. 800 dekar, og det sier seg selv at et så stort areal kan påvirke landskapet i sterk grad. I verdifulle kulturlandskap eller inntil vernede naturområder stilles det derfor store krav til utformingen av banen. I praksis ønsker man i slike tilfeller å forme banen slik at den ligner

mest mulig på det omkringliggende landskap. Dette er en sterk tradisjon i golfbaneplanleggingen i Norden og i Skotland. Målet er at en golfbane skal bidra til å verne og styrke eksisterende kulturlandskap i et område.

I dette prosjektet tar vi for oss den visuelle siden av landskapet. Det vil si hvordan vi opplever golflandskapet i seg selv og sett i sammenheng med omgivelsene.

Det finnes mange forskjellige typer landskapsanalyser, men vi fant det naturlig å benytte VISULANDS-metoden, utviklet gjennom et samarbeid mellom Macaulay Land Use Research Institute Aberdeen Skottland, UMB Ås Norge og SLU Alnarp Sverige.

Metoden analyserer visuell landskapskarakter, og benytter 9 nøkkelfaktorer.

Etter de første utprøvingene, valgte vi ut de temaene vi fant mest hensiktsmessige og bearbeidet dem for vårt bruk:

Sammenheng med omgivelsene

Åpenhet

Mangfold

Skjøtsel

For å vurdere temaene, valgte vi følgende indikatorer:

Topografi

Markdekke

Vegetasjon

Skjøtsel

Dyreliv

Årstidsendringer

Veier og stier

VISUALANDS METODEN:

Ni nøkkelfaktorer:	
1. SKJØTSEL	Bestyrelse/forvaltning av hele landskapet
2. SAMMENHENG	Helhet, kontinuitet
3. FORSTYRRELSE	Manglende sammenheng, brudd
4. HISTORISK INNHOLD	Historisk kontinuitet og mengde
5. SKALA	Målestokk, rom, åpenhet, synsfelt (viewshed)
6. BILLEDDANNELSE	Inntrykk, spesielle kvaliteter, indre minnebilder
7. KOMPLEKSITET	Mangfold, mengde elementer
8. NATURLIKHET	Nærhet til "naturlig" tilstand
9. KORTVARIGE FENOMEN	Forbigående tilstander

Rester av gammelt dueslag. Ratho Park golfbane, Edinburgh, Skottland.

Plantefelt over bronsealder boplass. St. Michaels golfbane, Skottland.

2.2 Golf og kulturminner

Det finnes mange kulturminner på golfbaner og av mange slag.

Med kulturminner menes alle spor etter mennesker. Det er særlig de eldste, som kalles oltidsminner eller fornminner, som er fredet. Men det finnes også kulturminner av nyere tid, som er verdifulle og er vernet. Også kulturminner som ikke er vernet, kan ha opplevelsesverdi.

Man skiller gjerne mellom faste og løse kulturminner. En gravhaug er eksempel på det første og en flintøks et eksempel på det siste. Det finnes også immatrielle kulturminner. Det kan være steder som er knyttet til sagn eller hendelser.

Siden golfbaner ofte ligger nærheten av tidlig bosetning, dukker det gjerne opp kulturminner. Det kan være spor etter gamle boplasser, gravhauger, gamle ferdselsveier, broer, diker, steingjerder, tekniske innretninger av ulike slag, bygninger og minnesmerker.

Mange kulturminner er registrerte og de må tas hensyn til på en golfbane. I vår sammenheng blir det interessant å finne ut om kulturminnene på golfbaner blir vernet om og hvordan de oppleves av de som ferdes på banen.

Nylig er det gjennomført en verneplan for bygninger og parken på UMB, Ås. Det ble benyttet en metode utviklet av Riksantikvaren i Oslo, som syntes velegnet som utgangspunkt i vårt prosjekt.

Metoden har 4 hovedtema og 11 indikatorer.

RA's METODE

Tema:	Indikatorer:
ALDER:	År oppførelse
KILDE, INFO:	Historisk kraft
	Representativitet
	Sammenheng og miljø
	Autentisitet - form
	Autentisitet – materiale
	Fysisk tilstand
OPPLEVELSE:	Sammenheng og miljø
	Identitet og symbol
	Arkitektur og kunst
BRUK :	Økonomi og bruk

Etter de første utprøvingene, valgte vi ut de temaene vi fant mest hensiktsmessige og bearbeidet dem for vårt bruk:

Opplevelse

Skjøtsel

For å vurdere temaene, valgte vi følgende indikatorer:

Historiske spor

Tekniske anlegg

Landemerker

Bygninger

Skilting

Sykelstier, gangveier og felles klubbhus. Jacks Point golfbane, Queenstown, New Zealand

Potensiale for bedre skilting. Maryport golfbane, Maryport, England.

2.3 Golf og allmenn tilgjengelighet

Her er begrepet allmennhet brukt i betydningen "ikke golfere". Det kan selvfølgelig argumenteres for at golfere tilhører allmennheten, fordi golfere kommer fra alle samfunnslag og fordi de aller fleste golfbaner er åpne for alle. Men her er det søkt å bruke et begrep som ligger nær opp til "public" og i denne sammenheng; "public access".

Litt grovt og i prinsippet, kan en si at på Island, Sverige og Norge, som i Skottland og New Zealand, gjelder i allmannsretten. Det vil si at en hver fritt kan ferdes i utmark, og i innmark så sant en ikke ødelegger bondens avlinger. I Danmark, som England, må den private eiendomsretten ikke krenkes. Det vil si at allmennheten må bevege seg på anviste stier og gangveier.

Tilgjengeligheten på golfbaner varierer sterkt. Enkelte få private baner er lukket for ikke-medlemmer, men de aller fleste er åpne for allmennheten. Noen baner har anlagt turstier og gangveier, andre ikke. Særlig blant ikke-golfere er det en utbredt forestilling om at golf er farlig. Man kan bli truffet av en ball. Statistikken viser det motsatte og golfere bruker ikke hjelm og beskyttelsesklær. Det er også en utbredt forestilling om at man som utenforstående ikke er velkommen på en golfbane.

Dette varierer også fra bane til bane. Noen viser ingen tegn til å ønske andre velkommen, mens noen baner gjør mye for å informere og åpne for andre interessegrupper.

I dette prosjektet anvender vi en metode brukt av PhD-student, Gro Koppen, ved vårt institutt. Vi ønsket å kartlegge hvor lett eller vanskelig det er for allmennheten å komme til en golfbane utenfra, og hvor lett eller vanskelig det er å bevege seg inne på en golfbane.

Etter de første utprøvingene, valgte vi ut de temaene vi fant mest hensiktsmessige og bearbeidet dem for vårt bruk:

Fysisk eksternt

Fysisk internt

Juridisk

Sosialt/kulturelt

For å vurdere temaene, valgte vi følgende indikatorer:

Avstand

Offentlig transport

Adkomster/inn ganger

Gangveier/stier

Rasteplasser

Utsikt

Skilting

Lover/vedtekter

Tradisjoner/forventninger

Golfbane i et storslagent landskap. Jacks Point golfbane, Queenstown, New Zealand.

Konstruert naturligt golflandskap. Castle Stuart golfbanew, Inverness, Skottland.

2.4 Konsekvensanalyser, planlegging og skjøtsel

Golfbaner legger ofte beslag på store arealer. Dette kan ha mange konsekvenser på blant annet landskap, kulturminner og bruk.

I Norden og i mange europesike land krever myndighetene at utbygger utreder konsekvensene i såkalte konsekvensanalyser. Analysene blir så vurdert av myndighetene, som kan gi grønt lys, stoppe prosjektet eller kreve ekstra tiltak for å godkjenne prosjektet. Kontroversielle prosjekter kan ende opp på regjeringers bord.

På New Zealand er prosessen annerledes. Der er det distriktstise miljøretter (Environmental Courts), som vurderer prosjektene, uten innflytelse fra det politiske systemet.

Det finnes flere typer konsekvensanalyser. I Skottland har man utviklet gode analyser, som blir brukt verden over.

Avhengig av størrelse, karakter og kompleksitet, blir golfbaner planlagt av golfklubbene selv, golfbanedesignere eller landskapsarkitekter.

Signaturbane er en type bane, som gjerne blir tegnet av tidligere profesjonelle golfspillere, med spesielle standard baneløsninger og detaljer, som er gjenkjennelige. Landskapet kan da lett bli radikalt omformet.

En annen type bane, er den såkalte parkbanen, hvor det meste av arealet får en parkmessig behandling. Disse banene krever høy grad av skjøtsel.

En tredje type bane, er den naturlike, hvor siktemålet er å lage en bane som mest mulig glir inn i det omkringliggende landskap. Her benyttes gjerne stedegne vekster. Områder på banen som ikke brukes til golfspill, blir nyttet på en tradisjonell måte som for eksempel: naturmark, slåtteeng, skog eller jordbruk. Det er denne siste typen baner som er planleggingsidealet i Norden, Skottland og enkelte andre land.

Skjøtsel varierer sterkt på golfbaner. På enkle anlegg hvor banen er lagt rett på eksisterende jordbruksland, kan skjøtsel begrense seg til klipping av gress på de spillbare arealene. På parkbaner av inter-

nasjonal standard kan vedlikeholdsutgiftene komme opp i store summer.

Det er likevel interessant å merke seg at også topp golfspillere foretrekker enkle naturlike baner, hvor landskapet gir en spesiell opplevelse og utfordringene til selve spillet kan bli vel så store.

KAP. 3 Kartleggingsverktøy

Reetablering landskap, Jacks Point golfbane, Queenstown, New Zealand

---

3.1 UTVIKLING AV ET NYTT VERKTØY

Det har vært et mål å utvikle et verktøy som er lett å forstå og enkelt å ta i bruk av alle interesserte parter. Samtidig må det faglig sett være grundig nok og vitenskapelig forankret, både metodisk og innholdsmessig.

Å kombinere disse to hensyn har vært en utfordring i prosjektet. Det har vært viktig å lage verktøyet enkelt nok, men samtidig grundig nok for å få belyst viktige faktorer og underpunkter.

Flere eksisterende metoder som beskriver og verdsetter kulturlandskap og kulturminner er vurdert. Som vist i kapittel 2 har vi valgt å ta utgangangspunkt i metoden Visualands for landskapsdelen og Riksantikvarens (Norge) metode for kulturminnedelen.

Når det gjelder tilgjengelighetsdelen, som kom inn senere i prosjektet, har vi brukt elementer i et pågående PhD arbeid ved vårt institutt.

Verktøyet er en forenklet kombinasjon av de eksisterende metodene beskrevet over. For å få fram om etableringen av golfbanen har medført landskapsmessige, kulturminnemessige eller tilgjengelighetsmessige endringer, er det lagt inn registreringer av FØR (før banen ble anlagt) og NÅ-situasjonen. Det er også lagt inn en kolonne for fremtidig potensiell utvikling.

Det er brukt relative måleverdier (lav-middels-høy), som viser økning eller reduksjon av de enkelte parametere.

På de følgende tre oppslag vises:

1 stk. SAMLESKJEMA (resultat for hver bane)

1 stk. OVERSIKT (kartleggingsverktøy)

10 stk. REGISTRERINGSSKJEMA

3.1 Utvikling av et nytt verktøy

SAMLESKJEMA, resultat for hver golfbane

TEMA:	FØR (): Liten-Middels-Stor	NÅ (): Liten-Middels-Stor	FREMTID (): Liten-Middels-Stor
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):			
1. Sammenheng med omgivelser utenfor banen	L M S	L M S	L M S
2. Åpenhet inne på banen	L M S	L M S	L M S
3. Mangfold inne på banen	L M S	L M S	L M S
4. Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
KULTURMINNER (spor etter mennesker):			
5. Opplevelse inne på banen	L M S	L M S	L M S
6. Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):			
7. Fysisk eksternt utenfor banen	L M S	L M S	L M S
8. Fysisk internt inne på banen	L M S	L M S	L M S
9. Juridisk inne på banen	L M S	L M S	L M S
10. Sosialt/kulturelt inne på banen	L M S	L M S	L M S

Oversikt første kartleggingsverktøy – 10 skjema

Tema:	Indikatorer:	Målparameter:	Endring indikatorer:	Totalvurdering endring tema:
Kulturlandskap:				
1.Sammenheng med omgivelser	Topografi Markdekke Vegetasjon	Ulikt - Likt Ulikt – Likt Ulikt - Likt	Liten - Stor	Mindre – Mer sammenheng
2.Åpenhet	Topografi Markdekke Vegetasjon	Kupert - Flatt Grovt - Glatt Tett - Glissen	Liten - Stor	Mindre - Mer åpent
3.Mangfold	Topografi Markdekke Vegetasjon Dyreliv Årstidsendringer	Ensartet - Variert Ensartet - Variert Ensartet - Variert Få arter – Mange arter Få skift – Mange skift	Liten - Stor	Mindre - Mer mangfoldig
4.Skjøtsel	Markdekke Vegetasjon Veier, stier	Misholdt - Velholdt Misholdt - Velholdt Misholdt - Velholdt	Liten - Stor	Dårligere - Bedre skjøtsel
Kulturminner:				
5.Opplevelse	Historiske spor Tekniske anlegg Landemerker Bygninger	Uviktige - Viktige Uviktige - Viktige Uviktige - Viktige Uviktige - Viktige	Liten - Stor	Fattigere –Rikere opplevelse
6.Skjøtsel	Skilting Historiske spor Tekniske anlegg Landemerker Bygninger	Misholdt - Velholdt Misholdt - Velholdt Misholdt - Velholdt Misholdt - Velholdt Misholdt - Velholdt	Liten - Stor	Dårligere – Bedre skjøtsel
Tilgjengelighet:				
7.Fysisk	EKSTERN: Avstand Off. transport Adkomster	Lang - Kort Dårlig - God Få - Mange	Liten - Stor	Mindre - mer tilgjengelig utenfra
8.Fysisk	INTERN: Gangveier/stier Rasteplasser Utsikt Skilting	Få - Mange Få - Mange Få - Mange Dårlig - God	Liten - Stor	Mindre – mer tilgjengelig på banen
9.Juridisk	Lover/vedtekter	Avvisende - Inkluderende	Liten - Stor	Strengere – Mildere lovverk
10.Sosialt/ kulturelt	Tradisjoner/for- ventninger	Avvisende - Inkluderende	Liten - Stor	Mindre - Mer imøtekommende

10. REGISTRERINGSSKJEMA:

1. SAMMENHENG MED OMGIVELSENE (HELHETSINTRYKK)
 Marker: Før med stek (I), NÅ med dobbelt strek (II),
 på de tre gule skalaene (verdier 0-4)

Indikatorer:					Endring indikatorer	Endring sammenheng
					(tallsom)	(sum med retning)
	Forskjellig		Sammenheng			
	0	1	2	3	4	
Topografi						
		Ulikt			Likt	
	0	1	2	3	4	
Markdekke						
		Ulikt			Likt	
	0	1	2	3	4	
Vegetasjon						
		Ulikt			Likt	
					SUM:	0
						0
					0	4
					8	Stor
					-12	Mindre
					0	Som før
					+12	Me

2. ÅPENHET (HELHETSINTRYKK)
 Marker: Før med stek (I), NÅ med dobbelt strek (II),
 på de tre gule skalaene (verdier 0-4)

Indikatorer:					Endring indikatorer	Endring åpenhet
					(tallsom)	(sum med retning)
	Lukket		Åpent			
	0	1	2	3	4	
Topografi						
		Kupert			Flatt	
	0	1	2	3	4	
Markdekke						
		Grovt			Glatt	
	0	1	2	3	4	
Vegetasjon						
		Tett			Glissen	
					SUM:	0
						0
					0	4
					8	Stor
					-12	Mindre
					0	Som før
					+12	Me

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

3.2 UTPRØVING PÅ 8 GOLFBANER I NORDEN

Kartleggingsverktøyet er testet ut på 8 golfbaner i Norden.

På hver bane har vi fått nødvendig hjelp av støttespillere, som har hjulpet oss med å fylle ut hvert av de 10 registreringsskjemaene (undertema).

For å teste om verktøyet fungerer i praksis, er det valgt ut golfbaner med forskjellig størrelse, forskjellig landskapskarakter, forskjellig alder og i forskjellige omgivelser (naturlig, dyrket, urban).

Det primære i denne omgang er å teste om verktøyet virker.

Resultatene fra de enkelte banene er underordnet. Måleresultatene vil heller ikke gi signifikante statistiske svar fordi antall baner er for lite og fordi nasjonale, klimatiske, landskapsmessige, juridiske og kulturelle faktorer varierer.

Det er i en eventuell neste fase, hvor man kan kartlegge flere baner, at resultatene blir viktige og kan gi svar på foreløpige hypoteser.

NORGE: Oppegård golfbane, Oslo
              Vestfold golfbane, Tønsberg

SVERIGE: Delsjö golfbane, Göteborg
              Ullared-Flädje golfbane, Falkenberg

DANMARK: Smørum golfbane, København
              Ledereborg golfbane, Roskilde

ISLAND: Korpa golfbane, Reykjavik
              Tungudalsvöllur golfbane, Isafjordur

På de neste 16 oppslag vises de 8 banene med korte fakta, samleskjema (resultat av 10 registreringsskjema utfyllt på banene) og illustrasjoner.

Et eksempel på manuelt utfylte registreringsskjema ligger i vedlegget bakerst i rapporten (Korpa golfbane, Reykjavik, Island).

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Oppegård golfbane

EKSEMPEL 1: Oppegård golfbane

Bane adresse:
Oppegård kommune,
Akershus fylke,
Norge

Navn klubb:
Oppegård golf klubb
www.oppegardgk.no/

Sted/kart:

Faktaboks:

TYPE: 18-hulls golfbane.
AREAL: Ca. 700 dekar.

LANDSKAPSBESKRIVELSE:

8 hull ligger på østsiden av kongeveien og 10 hull ligger på vestsiden. Banen er småkupert og ligger delvis på tidligere dyrket mark og delvis i tidligere skogområde. Et lite vassdrag renner gjennom banen i nord-sør retning. Områdene på banen som ikke brukes til golfspill består av skog, engmark, vann og myr.

HISTORISKE ELEMENTER:

Tidligere Østre Greverud gård.
Landbrukseiendom med skog og dyrka mark. Den gamle kongeveien mellom Oslo og København går gjennom tunet. Valgt til 1000-års sted for Oppegård kommune i 2000.

ALLMENN TILGJENGELIGHET:

Oppegård kommune har ca 25000 innbyggere.
Golfbanen grenser til boligområdene Greverud, Oppegård og Sofiemyr. Idrettsanlegg og skole ligger i nabolskapet. Fra banen er det ca. 3 km til Kolbotn sentrum og ca. 20 km til Oslo sentrum. Det går tog og buss mellom Oslo og Oppegård.

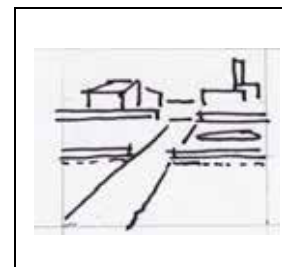
Type landskapsomgivelser:

Naturlik

Dyrket

Urban

FØR (året før arealet ble opparbeidet til golfbane): **1985**

NÅ (året registreringen ble foretatt): **2011**

FREMTID (året en ønsker gjennomført tiltak): **?**

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Gangveier og lysløype og skibakke om vinteren

Gammelt stabbur

Skoleklasse på tur

Offentlig gangvei gjennom banen

EKSEMPEL 1: Oppegård golfbane
 Samleskjema, første kartleggingsresultat.

TEMA:	FØR (1985): Liten-Middels-Stor	NÅ (2011): Liten-Middels-Stor	FREMTID (): Liten-Middels-Stor
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):			
Sammenheng med omgivelser utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Åpenhet inne på banen	L M S	L M S	L M S
Mangfold inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
KULTURMINNER (spor etter mennesker):			
Opplevelse inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):			
Fysisk eksternt utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Fysisk internt inne på banen	L M S	L M S	L M S
Juridisk inne på banen	L M S	L M S	L M S
Sosialt/kulturelt inne på banen	L M S	L M S	L M S

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Vestfold golfbane

EKSEMPEL 2: Vestfold golfklubb

Bane adresse:
Stokke kommune,
Vestfold fylke,
Norge

Navn klubb:
Vestfold golf klubb
www.vestfoldgolfklubb.no/

Sted/kart:

Faktaboks:

TYPE: 18-hulls golfbane, 9-hulls kortbane og treningsfelt.

AREAL: Ca. 800 dekar + naturreservat

LANDSKAPSBESKRIVELSE:

9-hulls kortbanen ligger rundt en myr og 18-hulls banen ligger utenfor den igjen. Banen er relativt flat og ligger på et tidligere beitemark- og skogområde. Myrområdet, tidligere vann, er vernet.

Områdene på banen som ikke brukes til golfspill består stort sett av skog, noe engmark og myr.

Vegetasjonen har over tid endret seg fra barskog til edelløvskog.

Banen er omgitt av jord- og skogbruksarealer og noe boligbebyggelse.

HISTORISKE ELEMENTER:

Det er funnet spor etter landsby, kokegroper og grav fra jernalderen. Det går en gammel ferdselsvei gjennom banen. Kulturminnene er skiltet.

ALLMENN TILGJENGELIGHET:

Stokke kommune har ca 11000 innbyggere. Et boligområde ligger på østsiden av golfbanen.

Fra banen er det ca. 2 km til Stokke sentrum og ca. 6 km til Tønsberg sentrum.

Det er lite offentlig kommunikasjon til banen. Det går flere turstier gjennom banen og om vinteren lages det skiløyper og aktivitetsbakke. I vinterhalvåret øker allmennhetens bruk av banen.

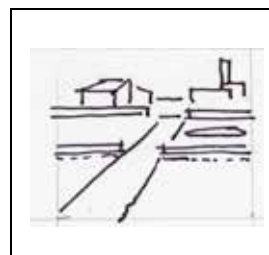
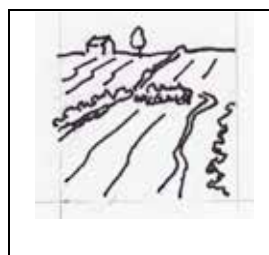
Type landskapsomgivelser:

Naturlik

Dyrket

Urban

FØR (året før arealet ble opparbeidet til golfbane): **1955**

NÅ (året registreringen ble foretatt): **2011**

FREMTID (året en ønsker gjennomført tiltak): **?**

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Apent landskap

Infotavle om landskap

Gravhaug

Tursti gjennom golfbanen

EKSEMPEL 2: Vestfold golfklubb
 Samleskjema, første kartleggingsresultat.

TEMA:	FØR (1955): Liten-Middels-Stor	NÅ (2011): Liten-Middels-Stor	FREMTID (): Liten-Middels-Stor
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):			
Sammenheng med omgivelser utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Åpenhet inne på banen	L M S	L M S	L M S
Mangfold inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
KULTURMINNER (spor etter mennesker):			
Opplevelse inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):			
Fysisk eksternt utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Fysisk internt inne på banen	L M S	L M S	L M S
Juridisk inne på banen			
Sosialt/kulturelt inne på banen	L M S	L M S	L M S

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Delsjø golfbane

EKSEMPEL 3: Delsjö golfklubb

Bane adresse:
Gamla Boråsvägen 25,
41276 Göteborg,
Sverige

Navn klubb:
Delsjö golfklubb
www.degk.se

Sted/kart:

Faktaboks:

TYPE: 18-hulls golfbane med treningsfelt og driving range.

AREAL: Ca. 800 dekar

LANDSKAPSBESKRIVELSE:

Banen ligger i et kupert skogområde med fjellkoller og flate partier innimellom.

I tidligere tider lå det antagelig torp og åkerlapper på de flate arealene.

Områdene som brukes til golfspill har et parkpreg. Områdene på banen som ikke brukes til golfspill består stort sett av skog og fjellrabber.

Vegetasjonen er frodig og består i hovedsak av kratt og store nåle- og løvtrær.

Banen grenser til boligområder i nord og vest, til Delsjö naturreservat i øst og til en motorvei i sør.

HISTORISKE ELEMENTER:

Det er mange stengjerder på banen. En kolerakirkegård og et gammelt torp skjøttes av kommunen.

ALLMENN TILGJENGELIGHET:

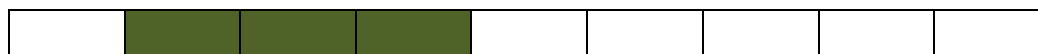
Gøteborg kommune har ca 500000 innbyggere og med omland kan en regne 900000.

Fra banen er det ca. 3 km til Liseberg og Gøteborg sentrum.

Det er god bussforbindelse til banen. Det går flere turstier gjennom banen som er knyttet opp til sentrum og naturreservatet i øst.

Stiene blir flittig brukt av syklist og mosjonister hele året.

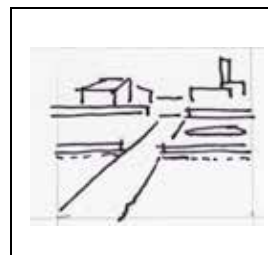
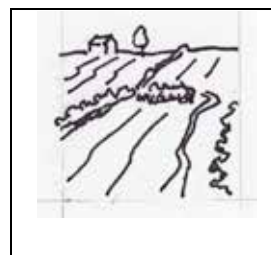
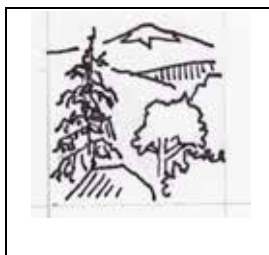
Type landskapsomgivelser:

Naturlik

Dyrket

Urban

FØR (året før arealet ble opparbeidet til golfbane): **1961**

NÅ (året registreringen ble foretatt): **2011**

FREMTID (året en ønsker gjennomført tiltak): **?**

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Halvåpent landskap

Infoskilt om forminner

Gammel koleragravplass

Beskyttet gangvei

EKSEMPEL 3: Delsjø golfklubb
Samleskjema, første kartleggingsresultat,

TEMA:	FØR (1961): Liten-Middels-Stor	NÅ (2011): Liten-Middels-Stor	FREMTID (): Liten-Middels-Stor
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):			
Sammenheng med omgivelser utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Åpenhet inne på banen	L M S	L M S	L M S
Mangfold inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
KULTURMINNER (spor etter mennesker):			
Opplevelse inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):			
Fysisk eksternt utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Fysisk internt inne på banen	L M S	L M S	L M S
Juridisk inne på banen			
Sosialt/kulturelt inne på banen	L M S	L M S	L M S

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Ullared Flädje golfbane

EKSEMPEL 4: Ullared Flädje golfklubb

Bane adresse:
Flädje 212,
311 65 Vessingebro,
Sverige

Navn klubb:
Ullared Flädje golfklubb
www.fladjegk.se

Sted/kart:

Faktaboks:

TYPE: 18-hulls golfbane med treningsfelt og driving range.

AREAL: Ca. 750 dekar.

LANDSKAPSBESKRIVELSE:

Banen ligger på et høydedrag med svak helning til flere sider. Landskapet preges vekselvis av granskog og åpner arealer, som gir flotte utsikter over distriktet og til 7 kirker.

Arealene som brukes til golfspill, har et parkpreg. Arealene på banen som ikke brukes til golfspill, består stort sett av skog og hedemark.

Banen grenser til skog- og jordbruksområder på alle kanter.

HISTORISKE ELEMENTER:

Det er mange og verdifulle kulturminner på banen. Her har vært bosetting over lang tid, og det er gjort flere løsfunn på banen.

Gravhaugene, er fredet. En gammel brønn og bygningsrestene etter en smie er bevart. Det er mange stengjerder på banen, som vitner om innhegninger og grenseskiller.

ALLMENN TILGJENGELIGHET:

Nærmeste tettsted er Vessingebro, ca. 1 km unna, med ca. 800 innbyggere. Nærmeste byer er Falkenberg og Varberg, ca. 30 km unna. Det er anlagt flere gangveier og stier inne på banen.

Det er lite offentlig transport til banen og den ligger utenfor alfarvei.

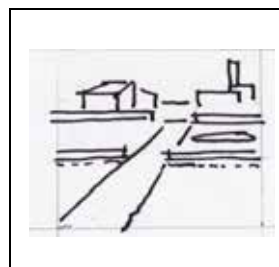
Type landskapsomgivelser:

Naturlik

Dyrket

Urban

FØR (året før arealet ble opparbeidet til golfbane): **1990**

NÅ (året registreringen ble foretatt): **2011**

FREMTID (året en ønsker gjennomført tiltak): **?**

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Gammel skog

Infoskilt om forminner

Gangvei og rester etter en gammel smie

Golfere på tur

EKSEMPEL 4: Ullared Flådje golfklubb
 Samleskjema, første kartleggingsresultat.

TEMA:	FØR (1990): Liten-Middels-Stor	NÅ (2011): Liten-Middels-Stor	FREMTID (): Liten-Middels-Stor
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):			
Sammenheng med omgivelser utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Åpenhet inne på banen	L M S	L M S	L M S
Mangfold inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
KULTURMINNER (spor etter mennesker):			
Opplevelse inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):			
Fysisk eksternt utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Fysisk internt inne på banen	L M S	L M S	L M S
Juridisk inne på banen			L M S
Sosialt/kulturelt inne på banen	L M S	L M S	L M S

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Smørum golfbane

EKSEMPEL 5: Smørum Golfcenter

Bane adresse:
Smørum Golfcenter,
Skebjergvej 46, Egedal kommune,
2765 Smørum, Danmark

Navn klubb:
Smørum golfklub og Egedal golfklubb
<http://www.sgcgolf.dk>

Sted/kart:

Faktaboks:

TYPE: 27-hull internasjonal standard, 9-hull mellomdistanse, 9-hull par tre, 9-hull pitch and put, - golfbaner, med treningsfelt og driving range.

AREAL: Ca. 1900 dekar

LANDSKAPSBESKRIVELSE:

Golfsenteret ligger i et flatt bølgende jordbrukslandskap vest for København i overgangen mellom by og land. Arealene som brukes til golfspill, har et bølgende parkpreg. Arealene på banen som ikke brukes til golfspill, består stort sett av dyrkede arealer, beitemark, vassdrag og sjøer. Det er naturreservat og skogplantingsarealer inne på området. Hvert år utføres "grønne regnskap" for golfsenteret og hvert femte år gjennomføres en miljøredgjørelse.

HISTORISKE ELEMENTER:

Her har vært bosetting over lang tid. Det er flere fredete fortidsminner og kulturmiljøer på området. Det er registrert 9 gravhauger fra oldtiden, samt diker og løsfunn.

ALLMENN TILGJENGELIGHET:

Golfsenteret ligger i utkanten av København med ca. 1.2 mill innbyggere. Området grenser i nord og øst til boligområder. Det er anlagt flere gangveier inne på området. Senteret samarbeider med friluftsråd, samt en ornitologisk-, historisk-, natur- og miljøforening. Det er et godt tilbud med offentlig transport til golfsenteret.

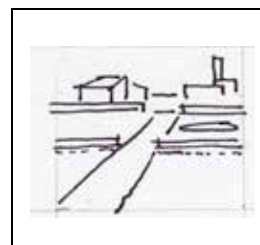
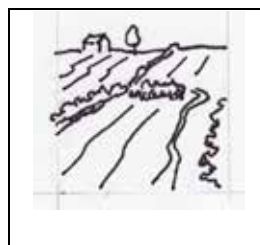
Type landskapsomgivelser:

Naturlik

Dyrket

Urban

FØR (året før arealet ble opparbeidet til golfbane): **1992**

NÅ (året registreringen ble foretatt): **2011**

FREMTID (året en ønsker gjennomført tiltak): **?**

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Landbruk på golfbanen

Naturvernområde inne på banen

Infoskilt om gravhaug

Gangveier og gravhaug

EKSEMPEL 5: Smørum Golfcenter
Samleskjema, første kartleggingsresultat.

TEMA:	FØR (1992): Liten-Middels-Stor	NÅ (2011): Liten-Middels-Stor	FREMTID (): Liten-Middels-Stor
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):			
Sammenheng med omgivelser utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Åpenhet inne på banen	L M S	L M S	L M S
Mangfold inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
KULTURMINNER (spor etter mennesker):			
Opplevelse inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):			
Fysisk eksternt utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Fysisk internt inne på banen	L M S	L M S	L M S
Juridisk inne på banen			
Sosialt/kulturelt inne på banen	L M S	L M S	L M S

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Ledreborg golfbane

EKSEMPEL 6: Ledreborg Palace Golf

Bane adresse:
Ledreborg Palace Golf,
Ledreborg Alle 2A,
4320 Lejre, Danmark

Navn klubb:
Ledreborg Palace Golf
<http://www.ledreborgpalacegolf.dk>

Sted/kart:

Faktaboks:

TYPE: 18-hull internasjonal standard og 9-hull par tre golfbaner, med treningsfelt og driving range.
AREAL: Ca. 1.700 dekar (derav 550 til golf).

LANDSKAPSBESKRIVELSE:

Golfbanen ligger i et småkupert bølgende jordbrukslandskap, inntil Ledreborg Gods, nordvest for byen Lejre. Mesteparten av banen er omgitt av godsets storvokste skoger. Arealene som brukes til golfspill, har et bølgende kulturlandskapspreg. Arealene på banen som ikke brukes til golfspill, består stort sett av kornåkre, grasproduksjon, beitemark, brakkområder, vassdrag og sjøer. Hele banen er landskapsfredet.

HISTORISKE ELEMENTER:

Banen ligger i et område spesielt rikt på kulturminner. Det er flere fredete fortidsminner på området. Det er registrert gravhauger fra oldtiden, en stor kultplass fra bronsealder og en mengde løsfunn. Ledreborg gods med bygninger og parkanlegg ligger inntil golfbanen.

ALLMENN TILGJENGELIGHET:

Golfbanen ligger 2 km fra Lejre by med ca. 4000 innbyggere, og 13 km fra Roskilde med 47000 innbyggere. Det er anlagt 2,5 km stier og et servicehus med toiletter inne på området. Forøvrig minimalt med skilting og tilrettelegging for å bevare kulturlandskapspreget. Lite tilbud med offentlig transport til golfbanen.

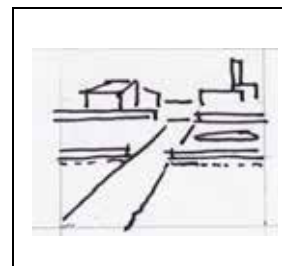
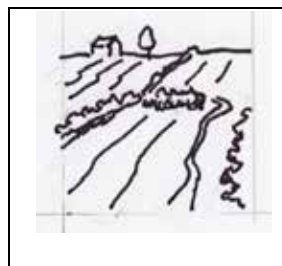
Type landskapsomgivelser:

Naturlik

Dyrket

Urban

FØR (året før arealet ble opparbeidet til golfbane): **2004**

NÅ (året registreringen ble foretatt): **2011**

FREMTID (året en ønsker gjennomført tiltak): **?**

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Beitedyr inne på banen

Gravhaug

Ledreborg slott

Gammel gårdsvei som gangvei

EKSEMPEL 6: Ledreborg Palace Golf
Samleskjema, første kartleggingsresultat

TEMA:	FØR (2004): Liten-Middels-Stor	NÅ (2011): Liten-Middels-Stor	FREMTID (): Liten-Middels-Stor
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):			
Sammenheng med omgivelser utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Åpenhet inne på banen	L M S	L M S	L M S
Mangfold inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
KULTURMINNER (spor etter mennesker):			
Opplevelse inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):			
Fysisk eksternt utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Fysisk internt inne på banen	L M S	L M S	L M S
Juridisk inne på banen	L M S	L M S	L M S
Sosialt/kulturelt inne på banen	L M S	L M S	L M S

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Korpa golfbane. Klubbhus til venstre; Tidligere driftsbygning for en av Skandinavias største melkeprodusenter.

EKSEMPEL 7: Korpa golfbane

Bane adresse:
Korpa,
Korpulfsstadir,
112 Reykjavik, Island

Navn klubb:
Reykjavikur Golfklubbur
www.grgolf.is

Sted/kart:

Faktaboks:

TYPE: 18-hull internasjonal standard.
AREAL: Ca. 700 dekar.

LANDSKAPSBESKRIVELSE:

Golfbanen ligger inntil kysten i et flatt, myrlendt, bølgende og åpent landskap med lite vegetasjon. På 1920-tallet ble en del av området drenert og omformet til beitemark. Ca. 1980 ble det anlagt en 12-hulls bane på beitemarken. 18-hulls banen sto ferdig i 1996.

Arealene som brukes til golfspill, har et bølgende kulturlandskapspreg. Arealene på banen som ikke brukes til golfspill, består stort sett av engmark, brakkområder, myr og et vassdrag.

HISTORISKE ELEMENTER:

Banen ligger på et gammelt gårdsbruk, Korpulfsstadir, antagelig fra 900-tallet. Gården har vært klostergods og kongelig gods og på 1920-tallet et privat gårdsbruk med en stor og moderne driftsbygning, som i dag brukes som klubbhus. Det er registrert en gravhaug og nyere diker på banen.

ALLMENN TILGJENGELIGHET:

Golfbanen ligger på østkanten av Reykjavik med sine 110000 innbyggere. Banen grenser til boligområder i vest og øst og et mindre boligområde ligger inne på banen. Det er anlagt turveier og sykkelstier med sitteplasser og informasjonsskilt. En bilvei går gjennom området.

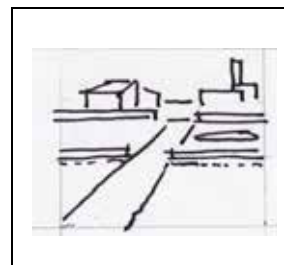
Type landskapsomgivelser:

Naturlik

Dyrket

Urban

FØR (året før arealet ble opparbeidet til golfbane): **1980**

NÅ (året registreringen ble foretatt): **2011**

FREMTID (året en ønsker gjennomført tiltak):

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Golfbane, elv og gangvei

Gravhaug

Rasteplass med infoskilt om gang- og sykkelstier

Separat gang- og sykkelsti

EKSEMPEL 7: Korpa golfbane
Samleskjema, første kartleggingsresultat,

TEMA:	FØR (1980): Liten-Middels-Stor	NÅ (2011): Liten-Middels-Stor	FREMTID (): Liten-Middels-Stor
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):			
Sammenheng med omgivelser utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Åpenhet inne på banen	L M S	L M S	L M S
Mangfold inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
KULTURMINNER (spor etter mennesker):			
Opplevelse inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):			
Fysisk eksternt utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Fysisk internt inne på banen	L M S	L M S	L M S
Juridisk inne på banen	L M S	L M S	L M S
Sosialt/kulturelt inne på banen	L M S	L M S	L M S

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Tungudalsvöllur golfbane

EKSEMPEL 8: Tungudalsvöllur golfbane

Bane adresse:
Isafjardar Golf Club,
PO Box 367,
400 Isafjordur, Island

Navn klubb:
Golfklubbur Isafjardar
<http://www.golftoday.co.uk/clubhouse/coursedir/europe/iceland/isafjardargc.html>

Sted/kart:

Faktaboks:

TYPE: 9-hulls golfbane.

AREAL: Ca. 120 dekar

LANDSKAPSBESKRIVELSE:

Golfbanen ligger i en dalbunn innerst i en fjordarm til Isafjorden. Arealet er et tidligere flatt og åpen beiteområde med lite vegetasjon. I kanten av banen, på sørsiden, renner en bekk.

Arealene som brukes til golfspill, har et flatt parkpreg. Banen er konsentrert og det meste av arealet benyttes til golfspill. Det er plantet noen trær på banen.

HISTORISKE ELEMENTER:

Det er ikke registrert fornminner på arealet, men det er knyttet et sagn til en av haugene på banen.

ALLMENN TILGJENGELIGHET:

Golfbanen ligger i gåavstand, 3 km fra Isafjordur by med sine 4000 innbyggere. Høysesong er juli måned med mange turistbesøk.

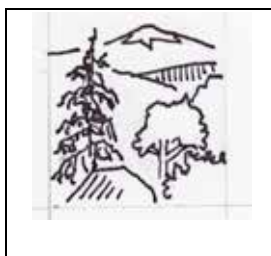
Banen blir brukt som turområde når det ikke spilles golf.

Det går en bilvei langs banens nordside frem til et campingområde og turstinnett.

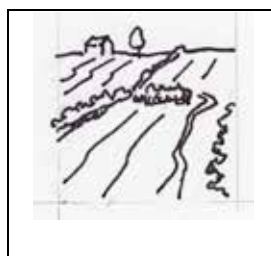
Type landskapsomgivelser:

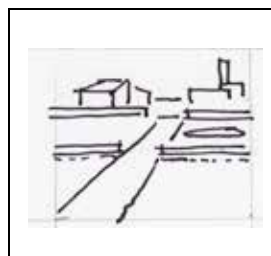
Naturlik

Dyrket

Urban

FØR (året før arealet ble opparbeidet til golfbane): **1984**

NÅ (året registreringen ble foretatt): **2011**

FREMTID (året en ønsker gjennomført tiltak): **?**

3.2 Utprøving på 8 baner i Norden

Åpent og flatt landskap

Fra fjell til dalbunn

Elv og haug knyttet til et gammelt sagn

Infoskilt om turstier i området

EKSEMPEL 8: Tungudalsvöllur golfbane
Samleskjema, første kartleggingsresultat.

TEMA:	FØR (1984): Liten-Middels-Stor	NÅ (2011): Liten-Middels-Stor	FREMTID (): Liten-Middels-Stor
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):			
Sammenheng med omgivelser utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Åpenhet inne på banen	L M S	L M S	L M S
Mangfold inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
KULTURMINNER (spor etter mennesker):			
Opplevelse inne på banen	L M S	L M S	L M S
Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):			
Fysisk eksternt utenfor banen	L M S	L M S	L M S
Fysisk internt inne på banen	L M S	L M S	L M S
Juridisk inne på banen	L M S	L M S	L M S
Sosialt/kulturelt inne på banen	L M S	L M S	L M S

3.3. Revidert kartleggingsverktøy

Revidert oversikt kartleggingsverktøy – 9 skjema

Tema:	Indikatorer:
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):	
1. Sammenheng med omgivelser utenfor banen	Topografi Markdekke Vegetasjon
2. Åpenhet inne på banen	Topografi Markdekke Vegetasjon
3. Mangfold inne på banen	Landskap Dyreliv Årstidsendringer
4. Skjøtsel inne på banen	Markdekke Vegetasjon Veier og stier
KULTURMINNER (spor etter mennesker):	
5. Opplevelse inne på banen	Oltidsspor Tekniske anlegg Bygninger
6. Skjøtsel inne på banen	Oltidsspor Tekniske anlegg Bygninger
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):	
7. Fysisk eksternt utenfor banen	Avstand til byer/tettsteder Off. transport Adkomster til banen
8. Fysisk internt inne på banen	Gangveier/stier Oppholdsplasser Skilting og info
9. Sosialt/kulturelt inne på banen	Hevd/tradisjoner Allmennhetens forventninger Golfklubbens tilbud

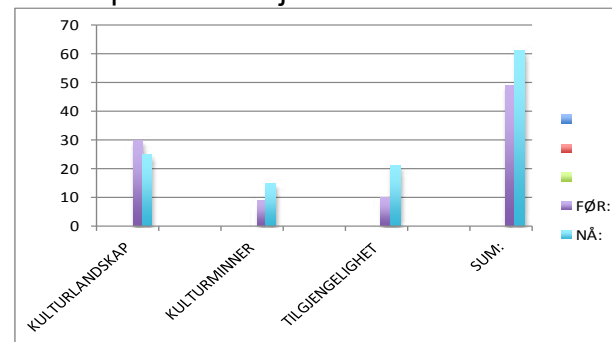
REVIDERT SAMLESKJEMA, resultat for hver golfbane

TEMA:	FØR (): Liten-Middels-Stor	NÅ (): Liten-Middels-Stor	FREMTID (): Liten-Middels-Stor
KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk):			
1. Sammenheng med omgivelser utenfor banen	L M S	L M S	L M S
2. Åpenhet inne på banen	L M S	L M S	L M S
3. Mangfold inne på banen	L M S	L M S	L M S
4. Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
KULTURMINNER (spor etter mennesker):			
5. Opplevelse inne på banen	L M S	L M S	L M S
6. Skjøtsel inne på banen	L M S	L M S	L M S
TILGJENGELIGHET (for allmennheten):			
7. Fysisk eksternt utenfor banen	L M S	L M S	L M S
8. Fysisk internt inne på banen	L M S	L M S	L M S
9. Sosialt/kulturelt inne på banen	L M S	L M S	L M S

Eksempel registreringskjema:

Indikator	Ulikt			Likt	Før	Nå	Total endring
	0	1	2				
1. Topografi			2	1	2,5	2,0	0,5
2. Markoverflate		2	1	0	2,5	1,0	1,5
3. Vegetasjon		1	2	0	3,0	1,0	2,0
SUM:					8,0	4,0	4,0

Eksempel samleskjema:

3.3 REVIDERT KARTLEGGINGSVERKTØY

Testingen av kartleggingsverktøyet på 8 golfbaner har vist at metoden fungerer godt, men at det er behov for justeringer, forbedringer og fremtidig utvikling, for at verktøyet skal fungere optimalt.

JUSTERING AV TEMA:

KULTURLANDSKAP (visuelt helhetsinntrykk)

Temaene: Sammenheng med omkringliggende landskap, åpenhet på banen, mangfold på banen og skjøtsel på banen, fungerer godt. Men indikatorene under mangfold slås sammen til tre stykker. Dette forenkler registreringen og gir balanse i den matematiske utregningen.

KULTURMINNER (spor etter mennesker)

Temaene: Opplevelse og skjøtsel, fungerer godt, men indikatorene på hvert tema slås sammen til tre, av same grunn som over.

TILGJENGELIGHET (for allmennheten)

Temaene: Fysisk tilgjengelighet utenfra, fysisk tilgjengelighet inne på banen og sosial/kulturell tilgjengelighet fungerer godt. Temaet juridisk tilgjengelighet tas ut, siden lovverk varierer mellom landene og det er ikke mye golfklubbene selv kan gjøre for å endre dette på kort sikt. Indikatorene er også her justert til tre per tema av same grunn som over.

(se "Revidert oversikt kartleggingsverktøy" til venstre)

JUSTERING AV MÅLEMETODE:

Med justeringene som beskrevet over, blir samleskjema (resultat for hver golfbane) likevel som før. Forskjellen er at hvert tema nå får tre indikatorer, slik at hvert tema får samme matematiske uttelling. Siden samleskjemaet viser verdiene: Lav-Middels-Høy, foreslås det at en endrer tallverdiene på de 9 registreringsskjemaene tilsvarende, fra 0-4 til 0-3. Det betyr at hver indikator kan få verdier fra 0-3, og hvert tema kan få verdier fra 0-9.

(se "Revidert samleskjema" til venstre)

GRAFISK FREMSTILLING:

Resultatene av testingen på de 8 golfbanene har fått form av et samleskjema, hvor en kan lese endringene av Landskap, Kulturminner og Tilgjengelighet ved å sammenligne bokstavene (L-M-S) i to kolonner (Før og Nå). Dette forutsetter at man på forhånd har bestemt hvor store endringer som må til for at en flytter verdien fra en bokstav til en annen. En slik fremstilling vil skjule små tallmessige endringer, som i praksis kan være viktige nok på en golfbane.

For enkelt å kunne registrere og lese endringene på hver av de 9 registreringsskjemaene og se endringen på samleskjemaet, er skjemaene koblet sammen. Tallverdiene fra registreringsskjemaene er overført til et excelark på samleskjemaene.

Registreringsskjemaene vises grafisk med piler (Før og Nå), mens samleskjemaene viser søylediagrammer.

(se "Eksempel registreringskjema" og "Eksempel samleskjema" til venstre)

KAP. 4 Konklusjon

Evje golfbane, Rygge, Norge. Restaurert isdam med demning og ny green.

4.0 FORSLAG TIL FREMTIDIG BRUK AV KARTLEGGINGS-VERKTØY:

Testingen på de 8 golfbanene viser at det er mulig å måle temaene på matematiske og grafiske måter, som både er forståelige og instruktive.

Med bruk av dagens datateknologi kan imidlertid verktøyet bli mer anvendbart og gi raskere resultater.

En kan tenke seg at en ved bruk av f.eks. en iPad ute på banen, kan legge registreringene inn på et ferdig utviklet dynamisk dataprogram, som direkte viser endringene på registreringsskjemaene og ferdig samleskjema. Man kan samtidig legge inn registreringsfoto.

Tibake på kontoret, kan resultatet overføres til klubbene og en eventuell nasjonal eller nordisk database.

På denne måten kan kartleggingsverktøyet bli et nyttig instrument for å studere dagens situasjon, hvordan den har blitt slik, men også for å vise fremtidig potensiale for kulturlandskapstiltak, kulturminnevern og allmenn tilgjengelighet på golfbaner.

Verktøyet kan bli nyttig for myndighetene, som kan få oversikt over golfbaners betydning, og for golfklubber som kan se sine utviklingspotensiale.

Selvom det for tiden bygges få nye baner i Norden, kan verktøyet også være et redskap i planleggingen av nye baner og endringer av eksisterende baner.

HYPOTESER

Med verktøyet kan følgende hypoteser/påstander bli testet ut i Norden:

- Det er stor variasjon i hvordan golfbaner passer inn i omkringliggende landskap.
- Kulturminner blir bedre ivaretatt på golfbaner enn i kulturlandskapet ellers.
- Golfbaner er mer tilgjengelig for allmennheten enn befolkningen tror.
- Golfbaner gjør kulturlandskapet mer tilgjengelig for allmenheten.
- Det er potensiale for større tilgjengelighet for allmennheten på golfbaner.

VEDLEGG 1

Eksempel på manuelt utfyllt registreringsskjema.
 Korpa golfbane, Reykjavik, Island.
 Dato: 6. oktober 2011
 Registrator: Edwin Roald og Ole R. Sandberg

1.

SAMMENHENG MED OMGIVELSENE (HELVETSDIAGRAM)
 Marker for med strek (I), slå med dobbelt strek (II),
 på de tre gule skalaene (venstre 0-4)

Indikatorer:	Forskjellig		Sammenheng		Endring indikatorer (altsum)	Endring sammenheng (sum med retning)
	0	1	2	3		
Topografi	Ulikt	[Handwritten marks]		Likt	2,5	+2
Markdekke	Ulikt	[Handwritten marks]		Likt	2,5	+2
Vegetasjon	Ulikt	[Handwritten marks]		Likt	2,5	+2
SUM:					0 + 7,5	0 + 6,5
					0	1
					Utår	Stor
					1	1
					2	1
					3	1
					4	1
					5	1
					6	1
					7	1
					8	1
					9	1
					10	1
					11	1
					12	1
					13	1
					14	1
					15	1
					16	1
					17	1
					18	1
					19	1
					20	1
					21	1
					22	1
					23	1
					24	1
					25	1
					26	1
					27	1
					28	1
					29	1
					30	1

2.

ÅPENHET (HELVETSDIAGRAM)
 Marker for med strek (I), slå med dobbelt strek (II),
 på de tre gule skalaene (venstre 0-4)

Indikatorer:	Lukket		Åpent		Endring indikatorer (altsum)	Endring åpenhet (sum med retning)
	0	1	2	3		
Topografi	Kupert	[Handwritten marks]		Flatt	2,5	0
Markdekke	Grovt	[Handwritten marks]		Glatt	1,0	+1,5
Vegetasjon	Tett	[Handwritten marks]		Glassen	2,5	-2
SUM:					0 + 2	0 + 0,5
					0	1
					1	1
					2	1
					3	1
					4	1
					5	1
					6	1
					7	1
					8	1
					9	1
					10	1
					11	1
					12	1
					13	1
					14	1
					15	1
					16	1
					17	1
					18	1
					19	1
					20	1
					21	1
					22	1
					23	1
					24	1
					25	1
					26	1
					27	1
					28	1
					29	1
					30	1

3.

KULTURLANDSKAP Mangfold

Markér: Får med stik (I), NÅ med dobbelt stik (II), på de tre gule skiltene (verdier 0-4)

Verd:

Indikatorer:	Likt	Mangfoldig	Endring indikatorer (tallsum)	Endring mangfold (sum med retning)
Topografi	Enkelt	Variert	0,5	+0,5
Markedekke	Enkelt	Variert	0,5	+2,0
Vegetasjon	Enkelt	Variert	0,5	+2,5
Dyretyl/tyl	Få arter	Mange arter	3,0	0
Årsideendringer	Få skift	Mange skift	1,0	+1,5
SUM:			0,55	0,5

Verd: 0 1 2 3 4
Liten 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

5.

TILGJENGELIGHET FYSISK EKSTERN (FOR IKKE GOLFERE)

Markér: Får med stik (I), NÅ med dobbelt stik (II), på de tre gule skiltene (verdier 0-4)

Indikatorer:	Utilig.lig	Tilg.lig	Endring indikatorer (tallsum)	Endring tilg.het (sum med retning)
Avstand fra bebyggelse	Lang	Kort	1	+3
Off. Transport tilbud	Dårlig	God	0	+4
Adkomst antall	Få	Mange	1	+3
<i>Endring</i>	<i>1/2/3/4</i>		0	+1
SUM:			0,2	0,19

Verd: 0 1 2 3 4
Liten 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

4.

KULTURLANDSKAP Skjøttet

Markér: Får med stik (I), NÅ med dobbelt stik (II), på de tre gule skiltene (verdier 0-4)

Indikatorer:	Vanskjettet	Godt skjettet	Endring indikatorer (tallsum)	Endring skjettet (sum med retning)
Markedekke	Misholdt	Velholdt	0	+2,5
Vegetasjon	Misholdt	Velholdt	0	+2,5
Veter og stier	Misholdt	Velholdt	0	+16,0
SUM:			0	0,5

Verd: 0 1 2 3 4
Liten 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

6.

TILGJENGELIGHET FYSISK INTERNT PÅ BANEN (FOR IKKE GOLFERE)

Markér: Får med stik (I), NÅ med dobbelt stik (II), på de tre gule skiltene (verdier 0-4)

Indikatorer:	Utilig.lig	Tilg.lig	Endring indikatorer (tallsum)	Endring tilg.het (sum med retning)
Gangveier stier	Få	Mange	0	+4
Rasteplasser	Få	Mange	0	+2
Utsikter	Få	Mange	1,5	0
Skilting	Dårlig	God	0	+3
SUM:			0,15	0

Verd: 0 1 2 3 4
Liten 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

Vedlegg 1

7.

TILGJENDELIGHET JURDISK (FOR IKKE GOLFERE)
 Marker: FØR med stek (I), NÅ med dobbelt stek (II), på de fire gule skalaene (verdier 0-4)

Indikatorer:					Endring indikatorer (tallsum)	Endring tilgj.het (sum med retning)
	Utlgj.lig			Tilgj.lig		
Lover vedtekter	Avvisende			Inkluderende	4	2
SUM:						

9.

KULTURMINNER Opplevelse
 Marker: FØR med stek (I), NÅ med dobbelt stek (II), på de tre gule skalaene (verdier 0-4)

Indikatorer:					Endring indikatorer (tallsum)	Endring opplevelse (sum med retning)
	Ingen opplevelse		Stor opplevelse			
Historiske spor	Uviktige		Viktige		0	+0,5
Tekniske anlegg	Uviktige		Viktige		0	+0,5
Landemerker	Uviktige		Viktige		0	0
Bygninger	Uviktige		Viktige		0	+4
SUM:						

8.

TILGJENDELIGHET SOSIALT KULTURELT (FOR IKKE GOLFERE)
 Marker: FØR med stek (I), NÅ med dobbelt stek (II), på de fire gule skalaene (verdier 0-4)

Indikatorer:					Endring indikatorer (tallsum)	Endring tilgj.het (sum med retning)
	Utlgj.lig			Tilgj.lig		
Tradisjoner forventninger	Avvisende			Inkluderende	3,5	+1,5
SUM:						

10.

KULTURMINNER Skjøtsel
 Marker: FØR med stek (I), NÅ med dobbelt stek (II), på de tre gule skalaene (verdier 0-4)

Indikatorer:					Endring indikatorer (tallsum)	Endring skjøtsel (sum med retning)
	Vansjettet		Godt skjøttet			
Skilting	Misholdt		Velholdt		1,5	+1,5
Historiske spor	Misholdt		Velholdt		2	+2
Tekniske anlegg	Misholdt		Velholdt		1,0	+1
Landemerker	Misholdt		Velholdt			0
Bygninger	Misholdt		Velholdt		0	+4
SUM:						

Yes out if not present 2 E.R
 a fine average score

VEDLEGG 2 Litteratur benyttet i prosjektet

Referanser - Landskap

- Bullen, J. M. (1999). Assessing Public Perception of Landscape in Wales: A LANDMAP Approach. Landscape character. Perspectives on Management and Change. M. B. Usher. Edinburgh, The Stationary Office.
- Council of Europe (2003). Presentation of the European Landscape Convention. Strasbourg, Council of Europe.
- Countryside Agency (2002). Landscape Character Assessment - Guidance for England and Scotland. Cheltenham, Countryside Agency.
- Daniel, T. C. and R. S. Boster (1976). Measuring Landscape Aesthetics: The Scenic Beauty Estimation Method, Forest service, US Department of Agriculture.
- Fry, G., R. A. Ims and I. B. Lid (1998). Naturen i et hav av åker. Jordbruks kulturlandskap. Forvaltning av miljøverdier. E. Framstad and I. B. Lid. Oslo, Universitetsforlaget: 100-106.
- Gómez-Limón, J. and J. V. d. Lucío (1999). "Changes in use and landscape preferences on the agricultural-livestock landscapes of the central Iberian Peninsula (Madrid, Spain)." Landscape and Urban Planning **44** (1): 165-175.
- Herzog, T. R. (1984). "A cognitive analysis of preference for field-and-forest environments." Landscape Research **9** (1): 10-16.
- Herzog, T. R. (1987). "A cognitive analysis of preference for natural environments: mountains, canyons and deserts." Landscape Journal **6**: 140-152.
- Hägerhäll, C. M. (2000). "Clustering predictors of landscape preference in the traditional Swedish cultural landscape. prospect-refuge, mystery, age and management." Journal of Environmental Psychology **20** (83-90).
- Kaplan, R. and S. Kaplan (1989). The experience of nature: a psychological perspective. Cambridge, Cambridge University Press.
- Palmer, J. F. (2004). "Using spatial metrics to predict scenic perception in a changing landscape: Dennis, Massachusetts." Landscape and Urban Planning **69** (2-3): 201-218.
- Tveit, M., Ode and G. Fry (2006). "Key concepts in a framework for analysing visual landscape character." Landscape Research **31** (3): 229-256.
- Wherrett, J. R. (1998). Natural Landscape Scenic Preference: Techniques for evaluation and simulation. Aberdeen, Robert Gordon University, Macaulay Land Use Research Institute.
- Zube, E. H. (1984). "Themes in landscape assessment theory." Landscape Journal **3** (2): 104-110.

Referanser – Kulturminner

- Council of Europe (2005/2011), Convention on the value of cultural heritage for society, Strasbourg, Council of Europe.
- DGU (2008), Golf og arkæologi, Dansk Golf Union, København
- Riksantikvaren (2003), Kulturminner og kulturmiljø i konsekvensutredninger. Riksantikvaren, Oslo.
- Riksantikvaren (2010), Kulturminner, kulturmiljøer og landskap. Plan- og bygningsloven. Riksantikvaren, Oslo.
- Riksantikvaren (2012), Kulturminner i kommunene. Håndbok for lokal registrering. Riksantikvaren, Oslo.
- UMB (2006), Verneplan for UMB (park og bygninger). Prosjektleder Ole R. Sandberg. Universitetet for miljø- og biovitenskap, Ås, Norge.

Referanser – Tilgjengelighet

Nettsider:

Scottish Natural Heritage, www.snh.gov.uk/
Quick guide to access rights and responsibilities.

Quick guide to public access on golf courses

1. Fysisk tilgjengelighet

- a. Ekstern (Om adkomst og nærhet/avstand til friluftsområder)

(Gobster 1995; Hörnsten & Fredman 2000; Van Herzele & Wiedemann 2003; Ode & Fry 2006; Neuvonen et al. 2007; Skov-Petersen & Goossen 2009; Caspersen & Olafsson 2010)

- b. Intern (Om et friluftsområdes fysiske egenskaper)

(Luymes & Tamminga 1995; Staats et al. 1997; Bishop 2001; Ode & Fry 2002; Van Herzele & Wiedemann 2003; Asakawa et al. 2004; Bjerke et al. 2006; Ode & Fry 2006; Roovers et al. 2006; Jorgensen & Anthopoulou

2007; Gundersen & Frivold 2008; Bishop et al. 2009; Dahmann et al. 2010)

2. Kulturell, sosial og sosio-psykologisk tilgjengelighet

Other approaches to accessibility are not only derived from the physical landscape itself, but rather as depending on the people who participate in (or choose not to participate in) outdoor recreation.

- a. Diskuterer hvordan ulike etniske grupper, først og fremst minoritetsgrupper, opplever og bruker rekreasjonsområder: (Rishbeth 2001; Morris 2003; Lisberg Jensen & Ouis 2008; Gentin 2011; Byrne 2012; Jay et al. 2012)
- b. Diskuterer kjønnsforskjeller: (Fridgen 1984; Krenichyn 2006; Richardson & Mitchell 2010; Wright Wendel et al. 2012)
- c. Diskuterer aldersforskjeller: (Thorén 2000; Bell et al. 2003; Jorgensen & Anthopoulou 2007; Mäkinen & Tyrväinen 2008; Sugiyama & Ward Thompson 2008; Williams & Shaw 2009; Byrne 2012; Kienast et al. 2012)

- ### 3. Juridisk tilgjengelighet
- (Bell 2000; Jenkins et al. 2003; Emmelin et al. 2010; Reusch 2012)

- Asakawa, S., Yoshida, K. & Yabe, K. 2004. Perceptions of urban stream corridors within the greenway system of Sapporo, Japan. *Landscape and Urban Planning*, 68:2-3, 167-182.
- Bell, P.J.P. 2000. Contesting rural recreation: the battle over access to Windermere. *Land Use Policy*, 17:4, 295-303.
- Bell, S., Thompson, C.W. & Travlou, P. 2003. Contested views of freedom and control: Children, teenagers and urban fringe woodlands in Central Scotland. *Urban Forestry & Urban Greening*, 2:2, 87-100.
- Bishop, I.D. 2001. Predicting movement choices in virtual environments. *Landscape and Urban Planning*, 56:3-4, 97-106.
- Bishop, I.D., Stock, C. & Williams, K.J. 2009. Using virtual environments and agent models in multi-criteria decision-making. *Land Use Policy*, 26:1, 87-94.
- Bjerke, T., Østdahl, T., Thrane, C. & Strumse, E. 2006. Vegetation density of urban parks and perceived appropriateness for recreation. *Urban Forestry & Urban Greening*, 5:1, 35-44.

- Byrne, J. 2012. When green is White: The cultural politics of race, nature and social exclusion in a Los Angeles urban national park. *Geoforum*, 43:3, 595-611.
- Caspersen, O.H. & Olafsson, A.S. 2010. Recreational mapping and planning for enlargement of the green structure in greater Copenhagen. *Urban Forestry & Urban Greening*, 9:2, 101-112.
- Dahmann, N., Wolch, J., Joassart-Marcelli, P., Reynolds, K. & Jerrett, M. 2010. The active city? Disparities in provision of urban public recreation resources. *Health & Place*, 16:3, 431-445.
- Emmelin, L., Fredman, P., Lisberg Jensen, E. & Sandell, K. 2010. *Planera för friluftsliv - natur, samhälle, upplevelser*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Fridgen, J.D. 1984. Environmental psychology and tourism. *Annals of Tourism Research*, 11, 19-39.
- Gentin, S. 2011. Outdoor recreation and ethnicity in Europe: A review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 10:3, 153-161.
- Gobster, P.H. 1995. Perception and use of a metropolitan greenway system for recreation. *Landscape and Urban Planning*, 33:1-3, 401-413.
- Gundersen, V.S. & Frivold, L.H. 2008. Public preferences for forest structures: A review of quantitative surveys from Finland, Norway and Sweden. *Urban Forestry & Urban Greening*, 7:4, 241-258.
- Hörnsten, L. & Fredman, P. 2000. On the distance to recreational forests in Sweden. *Landscape and Urban Planning*, 51:1, 1-10.
- Jay, M., Peters, K., Buijs, A.E., Gentin, S., Kloek, M.E. & O'Brien, L. 2012. Towards access for all? Policy and research on access of ethnic minority groups to natural areas in four European countries. *Forest Policy and Economics*, 19:0, 4-11.
- Jenkins, J.M., Pigram, J.J. & Leigh Sned, S. (2003). *Access and accessibility*. Jenkins, J. M. & Pigram, J. J. (eds). Encyclopedia of Leisure and Outdoor Recreation. London and New York: Routledge.
- Jorgensen, A. & Anthopoulou, A. 2007. Enjoyment and fear in urban woodlands - Does age make a difference? *Urban Forestry & Urban Greening*, 6:4, 267-278.
- Kienast, F., Degenhardt, B., Weilenmann, B., Wäger, Y. & Buchecker, M. 2012. GIS-assisted mapping of landscape suitability for nearby recreation. *Landscape and Urban Planning*, 105:4, 385-399.
- Krenichyn, K. 2006. 'The only place to go and be in the city': women talk about exercise, being outdoors, and the meanings of a large urban park. *Health & Place*, 12:4, 631-643.
- Lisberg Jensen, E. & Ouis, P. 2008. Contested construction of nature for city fringe outdoor recreation in southern Sweden: The Arrie case. *Urban Forestry & Urban Greening*, 7:3, 171-182.
- Luymes, D.T. & Tamminga, K. 1995. Integrating public safety and use into planning urban greenways. *Landscape and Urban Planning*, 33:1-3, 391-400.
- Mäkinen, K. & Tyrväinen, L. 2008. Teenage experiences of public green spaces in suburban Helsinki. *Urban Forestry & Urban Greening*, 7:4, 277-289.
- Morris, N. 2003. Black and Minority Ethnic Groups and Public Open Space. OPENspace: the research centre for inclusive access to outdoor environments.

- Neuvonen, M., Sievänen, T., Tönnes, S. & Koskela, T. 2007. Access to green areas and the frequency of visits - A case study in Helsinki. *Urban Forestry & Urban Greening*, 6:4, 235-247.
- Ode, Å. & Fry, G. 2006. A model for quantifying and predicting urban pressure on woodland. *Landscape and Urban Planning*, 77:1-2, 17-27.
- Ode, Å.K. & Fry, G.L.A. 2002. Visual aspects in urban woodland management. *Urban Forestry & Urban Greening*, 1:1, 15-24.
- Reusch, M. 2012. *Allemannsretten. Friluftslivets rettsgrunnlag. (Public right of access. Legal basis for outdoor recreation)*. Oslo: Flux forlag.
- Richardson, E.A. & Mitchell, R. 2010. Gender differences in relationships between urban green space and health in the United Kingdom. *Social Science & Medicine*, 71:3, 568-575.
- Rishbeth, C. 2001. Ethnic Minority Groups and the Design of Public Open Space: An inclusive landscape? *Landscape Research*, 26:4, 351-366.
- Roovers, P., Dumont, B., Gulinck, H. & Hermy, M. 2006. Recreationists' perceived obstruction of field and shrub layer vegetation. *Urban Forestry & Urban Greening*, 4:2, 47-53.
- Skov-Petersen, H. & Goossen, M. (2009). Assessing and planning the supply of opportunities for forest recreation. In Bell, S., Simpson, M., Tyrväinen, L., Sievänen, T. & Pröbstl, U. (eds) *European Forest Recreation and Tourism*, pp. 134-148: Taylor & Francis.
- Staats, H., Gatersleben, B. & Hartig, T. 1997. Change in mood as a function of environmental design: arousal and pleasure on a simulated forest hike. *Journal of Environmental Psychology*, 17, 283-300.
- Sugiyama, T. & Ward Thompson, C. 2008. Associations between characteristics of neighbourhood open space and older people's walking. *Urban Forestry & Urban Greening*, 7:1, 41-51.
- Thorén, K.H. 2000. "The green poster" A method to evaluate the sustainability of the urban green structure. *Environmental Impact Assessment Review*, 20:3, 359-371.
- Van Herzele, A. & Wiedemann, T. 2003. A monitoring tool for the provision of accessible and attractive urban green spaces. *Landscape and Urban Planning*, 63:2, 109-126.
- Williams, A.M. & Shaw, G. 2009. Future play: tourism, recreation and land use. *Land Use Policy*, 26:Supplement 1, 326-335.
- Wright Wendel, H.E., Zarger, R.K. & Mihelcic, J.R. 2012. Accessibility and usability: Green space preferences, perceptions, and barriers in a rapidly urbanizing city in Latin America. *Landscape and Urban Planning*, 107:3, 272-282.

